

Uniek

Vaak zijn we geneigd alles wat de moeite waard is, uniek te noemen. Met name in discussies over bedreigde landschappen, planten of dieren, wordt nogal eens op het unieke karakter van het betreffende gebied gewezen. Dat mag best, maar ik denk dat hier het woord uniek vaak gebruikt wordt in de figuurlijke betekenis van het woord, zoals je die bijvoorbeeld kunt aantreffen in de "dikke Van Dale": heerlijk, kostelijk, enig, onvergetelijk. Het zou goed zijn als we deze synoniemen vaker zouden gebruiken omdat er naar mijn gevoel iets van een persoonlijke beleving in schuilt, die best geuit mag worden. Als wij een landschap graag voor de toekomst willen behouden, zou het feit dat een groep mensen het een heerlijk of kostelijk gebied vindt, een afdoende reden moeten zijn. Het woord uniek zou dan alleen gebruikt moeten worden in zijn eigenlijke betekenis: "enig, waarvan geen tweede exemplaar bestaat". Maar daarvan moet je je eerst na grondig onderzoek overtuigd hebben. Dan blijkt bijvoorbeeld de populatie Muurhagedissen in Maastricht uniek voor Nederland te zijn. In het artikel van de heer Bergmans kunt U dit nagaan. Ook uniek voor Nederland is de vondst van het kalkmosje *Seligeria pusilla* die door de heren During, Berris en Rijnberk elders in dit Maandblad wordt beschreven. Het artikel van de heren Van Etten en Roos, over de pisbedden van de Zuidlimburgse kalkgraslanden, laat o.a. zien dat er ook in deze diergroep enkele soorten zijn die voor wat hun verspreiding in Nederland betreft, beperkt zijn tot Zuid-Limburg, waardoor eens te meer wordt gewezen op het belang van een goed beheer van de kostelijke levensgemeenschappen die de Zuidlimburgse kalkgraslanden vormen. Ik hoop dat U ook dit Maandblad uniek vindt; uniek in de figuurlijke betekenis van het woord.

Douwe Th. de Graaf

Verslagen van de maandelijkse bijeenkomsten

Te Heerlen op 14 november

Even hebben we via "architektonisch" verantwoorde beelden vertoefd in verschillende delen van Griekenland, o.a. in het Noord-oosten, in de Peloponnesus en op Rhodos. Deze bijeenkomst sprak de heer H. de Bruyn over het voorjaar in Griekenland.

Bloeiende Venkel, wilde tulpen, Kleine aronskelk (*Arisarum vulgare*), cyclamen waren de eerste schoonheden waaraan we ons konden spiegelen. Dat de Kleine zwartkop voor de spreker een gemakkelijke "fotoprooi" werd, betekende voor ons een bij uitstek mooie en zeldzame opname. Het vasteland van Griekenland bezit niet alleen prachtige gebouwen, ook de ruïnes van deze oudheden herbergen ideale kuuroorden: in tweeërlei betekenis van het woord, floristisch én toeristisch. Waar treffen wij tussen onze ruïnes Kievitsbloemen, orchideeën, wilde gladiolen en zoveel verschillende soorten lathyrus aan? Beweiding vormt in deze kalkgebieden geen probleem, er zijn nl. voldoende rondtrekkende geiten- en schapenkuddes. Dat niet alleen de hoger gelegen gedeeltes sprekers aandacht trokken, maar ook de plessengebieden, bewezen de dia's van o.a. Ibissen, Kleine zilverreigers, Steltkluten en Ooievaars.

Het Noord-oostelijk deel van Griekenland dat aan Turkije grenst, is een eldorado voor orchideeën-specialisten. De kloosters bovenop de toppen van de bergen van het Centraal Massief gebouwd, waren eens toevluchtsoorden voor de monniken tijdens de pest-epidemieën. De lagunes langs de kust waren erg vogelrijk, o.a. Krombekstrandloper, Ralreiger, Vorkstaartplevier, Arendbuizerd en de Balkan gele kwikstaart werden waargenomen. Hiernaast vormden de opnames van de Platbuiklibel (*Libella prgress*), Griekse kikker, Koningspage, Kleine ijsvogel, Europese treksprinkhaan en Dobbelseenslang een volmaakte en welkome aanvulling op de rest van het dierlijke "menu". Een dia-avond waarop mens-plant-dier voldoende aan hun trekken kwamen. En nu alleen op naar Griekenland het volgend jaar!

Te Maastricht op 1 december

Deze bijeenkomst werd georganiseerd in samenwerking met het Wereld Natuur Fonds afdeling Limburg. Drie sprekers belichtten enkele facetten van het werk van het fonds.

Dr. Van Bree gaf een uiteenzetting over de resultaten bij het fokken met Przwalskipaarden. Omstreeks 1900

was deze soort praktisch uitgestorven; slechts in Mongolië en enkele dieren-tuinen waren enkele exemplaren over waaronder ook enkele niet raszuivere dieren. In 1947 is begonnen met het fokken met 12 raszuivere exemplaren en een dier dat niet geheel raszuiver was. Nu zijn er circa 400 dieren waaronder door inteelt veel "uitschot". Met het fokken alleen is men er echter niet: het gevaar is groot dat de dieren gedomesticeerd raken met als gevolg onomkeerbare gedragsveranderingen. Om de Przwalskipaarden als soort te behouden moeten de dieren zo snel mogelijk in hun "natuurlijk" milieu worden teruggebracht. Enkele jaren geleden zijn een aantal dieren aangekocht. Door kruising met foklijnen uit München, Praag en Rusland is een aantal gezonde dieren verkregen die uitgezet konden worden in de omgeving van Cevennes (Frankrijk). Deze dieren lijken daar goed te verwilderen, getuige het feit dat zij tamelijk schuw beginnen te worden. Volgens spreker zijn de hoge kosten van dit project zeker verantwoord aangezien het zonder deze werkwijze niet mogelijk zou zijn de soort te behouden. De heer De Grood zette uiteen wat er met de gelden bestemd voor het afsluiten van enkele groeven is gebeurd. Momenteel zijn 10 groeves afgesloten; het Wereld Natuur Fonds

heeft twee van deze afsluitingen gefinancierd. Spreker memoreerde in het kort het belang van de groeve voor de vleermuispopulaties en ging in op enkele praktische problemen bij het afsluiten van de ingangen door middel van hekwerken.

Dr. Van Nieuwenhoven hield vervolgens een korte voordracht over de in Limburg voorkomende paddesoorten naar aanleiding van de aankoop door het Wereld Natuur Fonds van een terrein bij Cottessen dat voor padden van groot belang is. Spreker vermeldde daarbij enkele wetenswaardigheden over de Gewone pad, de Rugstreep-pad, de Geelbuikvuurpad en de Vroedmeesterpad.

Te Maastricht op 5 januari

Dr. Lever kon op deze eerste bijeenkomst van het jaar ruim 80 belangstellenden welkom heten en alle goeds toewensen voor het komende jaar. Zoals gebruikelijk stond deze eerste bijeenkomst van het jaar in het teken van de jaarlijkse vleermuistellingen. Daar toe was als onderwerp gekozen "Het maken van plattegronden van onderaardse kalksteengroeven, vroeger en nu".

Het historisch aspect werd belicht door ing. W.C.L. van Schaik, die verhaalde over de wijze waarop zijn vader, ir. D.C. van Schaik, grote delen van de Sint Pietersberg in kaart had gebracht. Van Schaik senior begon zijn karteerwerk toen er plannen rezen om het transport van mergel uit de groeve van de Kalkmergel Maatschappij De Sint Pietersberg, gelegen aan de Jekerdalzijde van de berg, niet meer via een kabelbaan over de berg, maar door een tunnel naar de Maaszijde te vervoeren. Daarvoor moest het gedeelte waar de tunnel doorheen zou komen, gekarteerd worden; slechts voor een deel kon gebruik worden gemaakt van de achttiende eeuwse door Franse militairen vervaardigde plattegrond. Pas in 1937 had Van Schaik, geassisteerd door o.a. zijn zoon Wim, een, naar hun eigen normen gemeten, goede karteermethode ontwikkeld. De instrumenten daarbij waren een zogenaemde équerre (waarmee hoeken kunnen worden gemeten), een meet-

lint en kaarsen. Voordat met een meting begonnen werd, was een verkenningstocht noodzakelijk. Om niet te verdwalen werden op de wanden merktekens aangebracht. Daarna kon het opmeten beginnen. In de ingang van het stelsel werd de équerre geplaatst en werd de hoek gemeten tussen een in de gang staande kaars en een buiten zichtbare kerktoeren. Na het opmeten van de afstand tussen équerre en kaars werden deze van plaats verwisseld om vervolgens de hoek en de afstand tussen de kaars en een verderop in de gang geplaatste tweede kaars te meten. Dit werd voortgezet totdat men via een veelhoek weer bij het begin uitkwam. Elk punt waar een kaars (en daarna de équerre) gestaan had werd gemarkeerd met een buisje in de grond. Was er een fout gemaakt dan kon het nogmaals nagemeten worden. De zo gemeten veelhoek werd getekend waarna met het opmeten van de breedte van de gang en de lengte van de kolommen kon worden begonnen; de zijden van de getekende veelhoek werden daarbij als as gebruikt. Op deze wijze is eerst het stelsel Zonneberg gekarteerd. Pas na de Tweede Wereldoorlog is in opdracht van de Provincie Limburg de rest van het stelsel in kaart gebracht; in 1959 is dit voltooid. Niet minder indrukwekkend was het betoog van de heer J. Diederer die verhaalde over de wijze waarop de Sibbergroeve momenteel gekarteerd wordt. Voordat spreker hierop inging, memoreerde hij kort het werk van de heer Essers, die in opdracht van de gemeente Valkenburg een deel van het stelsel karteerde. In 1979 zijn de heren Diederer en Kelderman gestart met experimenten om de (rest van de) Sibbergroeve te karteren. De werkwijze is vrijwel identiek aan die van de heren Van Schaik. In plaats van een équerre werd echter gebruik gemaakt van een buitengewoon nauwkeurig hoekmeetinstrument, de teodoliet; in plaats van kaarsen op de grond te zetten werden schietloodjes aan de plafonds gehangen. Door de bijzonder grote nauwkeurigheid (hoeken tot op seconden en afstanden tot op de millimeter nauwkeurig) kan het stratenplan van dorpen boven de

groeve op hun kaart geprojecteerd worden.

Na een boeiende discussie over mogelijke meetfouten en over de zin van de bijzonder grote nauwkeurigheid, kon de voorzitter concluderen dat de bereikte nauwkeurigheid niet alleen werd bepaald door de beschikbare instrumenten (teodoliet, computer) maar vooral door de wens van de onderzoekers.

Vervolgens kreeg de heer E. de Grood het woord om een eerste indruk te geven van de tot dan toe behaalde resultaten bij de vleermuistellingen. Zijn voorzichtige conclusie was dat de stijgende lijn van het aantal vleermuizen wordt voortgezet maar dat het herstel van het aantal soorten veel te wensen over laat.

De avond werd besloten met een voordracht door de heer Van Schaik van een verhaal over een van de illegale activiteiten in de Tweede Wereldoorlog.

Te Venlo op 6 januari

Na een inleiding waarin Hans Kerp de kenmerken van de familie der orchideeën behandelde en waarbij de bloembouw, de draaiing van de bloemstengel en de verscheidenheid aan bod kwamen, passeerden enkele grote geslachten der Europese orchideeën de revue.

Van het geslacht *Orchis*, gekenmerkt door twee bolvormig verdikte wortelknollen en een onbebladerde bloemstengel, vertoonde Hans Kerp prachtige dia's van o.a. de Aangebrande orchis (*Orchis ustulata*), Soldaatje (*Orchis militaris*), de op Kreta gefotografeerde Italiaanse orchis (*Orchis italica*) en de Vierpuntjes-orchis (*Orchis quadripunctata*).

De variatie binnen een soort is soms zo groot dat het de determinatie zeer bemoeilijkt. Dit is met name het geval bij het geslacht (*Dactylorhiza*). De kleurvariatie bij de Gevlekte orchis (*Dactylorhiza maculata*) is erg groot en kan variëren van donkerrood tot geheel wit. Door de grote variatie in kleur en bouw is ook de naamgeving der orchideeën nogal verwarrend. Wat de ene auteur als een soort beschouwt, vermeldt een andere als ondersoort of

variatie.

Een in Noord-Italië gefotografeerd veld Vlierorchissen (*Dactylorhiza sambucina*) vertoonde niet alleen de gebruikelijke gele en rode vorm, maar ook enkele zeldzame intermediären met een rose kleur.

Hierna volgden enkele kleinere geslachten met bijzonder mooie dia's van het Vrouwenschoentje (*Cypripedium calceolus*) en enkele vertegenwoordigers uit het geslacht *Serapias*.

Voorts de Welriekende nachtorchis *Platanthera bifolia*) die geheel aangepast is aan de bestuiving door nachtvlinders. Prachtige dia's liet Hans ook zien van de Aspergeorchis (*Limodorum abortivum*), drie soorten bosvogeltjes (*Cephalanthera*) en enkele wespenorchissen (*Epipactis*) waaronder de in Limburg vrij algemene Breedbladige wespenorchis (*Epipactis helleborine*) waaronder een exemplaar met een dubbele lip en een vertakte

stengel. Als laatste werd het geslacht *Ophrys* behandeld, orchideeën met een zeer gespecialiseerd bestuivingsmechanisme. Getoond werden o.a. de voor Kreta kenmerkende Geoorde ophrys (*Ophrys kotschyi* spp. *cretica*), en de alleen in het uiterste zuiden van Spanje voorkomende Atlantische ophrys (*Ophrys atlantica*). De serie werd besloten met een korte impressie van het eiland Kreta.

Wijziging in het ledenbestand van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg in 1983

Zoals gebruikelijk stelde de administrateur van ons Genootschap, de heer A. Koomen, weer een lijst op van mutaties in het ledenbestand. In 1983 meldden zich de volgende nieuwe leden aan:

Aarts H.M.J., Pastoorstraat 22, Grubbenvorst.
Aumerie R. d', Hoge Kanaaldijk 11, Maastricht.
Beek G.H.Th. van, Helbeek 113, Venlo.
Bergen J.A. van, Koelderstraat 19, Venlo.
Blezer Fr., Kanthuisstraat 15, Simpelveld.
Block E., Zonstraat 83, Kerkrade.
Bobbink R., Noordeindestraat 3, Utrecht.
Boulanger G., Schalieldekkeerdreef 5, Maastricht.
Baat M., Dorpstraat 53, Maastricht.
Brouns A.H.H., Pr. Beatrixstraat 33, Roermond.
Buissink M.B., St. Maartenslaan 51, Maastricht.
Buysen J.M.H.P., Postbus 83, Geleen.
Cratsborn F., Schweibergerweg 14, Mechelen.
Cuyper J. Baarlosestraat 111, Blerick.
Damsma H.D., Dorpstraat 23, Cadier en Keer.
Defesche J.H.J., Dr. Bakstraat 75, Maastricht.
Delsing F., Brechtstraat 27, Venlo.
Derckx J.W.G., Kaldenkerkerweg 45, Venlo.
Douven Mej. A.J.M., Vondelstraat 27, Brunssum.
Finken H.J., Kempkensweg 34, Heerlen.
Franssen P.H.J., Wesselderstraat 2, Gulpen.
Gent L. van, Oude Venloseweg 57, Velden.
Grimmelt B.T.J.M., Goselingstraat 128, Tegelen.
Gubbels R., Oude Groenewoudseweg 196, Nijmegen.
Ham F.C.H.J. van, J.F. Kennedysingel 26, Melick.
Halter M.CH., Sperwerweg 12, Aachen.
Hees E. van, Helbeek 10, Venlo.
Hesemans H., Vulcanushof 33 C, Maastricht.
Hoegen A.C., Grift 69, Assen.
Hölscher E.F.M., Dubbroek 5 A, Maasbree.
Hondman D., Dijkgraaf 4 BG B, Wageningen.
Houwen G., Grubbenweg 4, Klimmen.
Huijben H.J.M.H., Wittemer Allee 18, Wittem.
Janssen P.G.G., Vergelt 8, Baarlo.
Jong S. de, Herungerweg 321, Venlo.

Jonkman G., Venlosepoort 6, Roermond.
Joustra D.H., Schoolstraat 12, Arnhem.
Karper Mw. W.H., Burg. Elsenlaan 299, Rijswijk.
Ketelings H., Flamingostraat 38, Venlo.
Keijzers P.L.G., Willem van Hornestraat 25, Helden.
Klashorst M.P.M.H.vd., Mariahoek 8, Utrecht.
Koelen Mw. A.J.M. vd., Philips-II-laan 12 A, Venlo.
Koelink J.W., Horenweg 20, Nuth.
Knubben J., Bombeydaal 7, Maastricht.
Kohnen H., Felix Timmermansstraat 14, Venlo.
Koken M., Grachterstraat 45, Kerkrade.
Lammertink W., Gievelstraat 11, Teuven België.
Langguth prof. dr. H.R., Weijerweg 7, Vaals.
Lemaire A.J.J., Weurtseweg 143, Nijmegen.
Lenders R., St. Jacoblaan 4, Nijmegen.
Leunissen H.L., de Sauveurplantsoen 6, Ulestraten.
Loo H.M.T.J. van, Molsberg 70, Simpelveld.
Lucassen J., Haagweg 3, Horst.
Maassen E., Passementmakersdreef 20, Maastricht.
Odé B., P.C. Hooftstraat 141, Amsterdam.
Ogg D., Hoogbeeltplein 138, Maastricht.
Pas J.P. van der, Vauwerhofweg 3, Schimmert.
Pelzers E., Voorstadlaan 165, Nijmegen.
Pex B., Hoofdstraat 172, Posterholt.
Pluymakers H.A., Vincentiuslaan 13, Susteren.
Queis H., Spaanse Singel 2, Neerbeek.
Reinders J., H. van Veldekestraat 7, Venlo.
Reuterink J.H.M., Esdoornlaan 8, Haelen.
Roede M., Kroesmeestersdreef 5 B, Maastricht.
Ronken P., Rooddorpstraat 1, Venlo.
Sande J. van de, Berg en Dalseweg 260, Nijmegen.
Scheers P.C.H., Op de Bies 50 A, Schimmert.
Scholen Gem. St. Michael, Postbus 2545, Maastricht.
Scholten G., Pastoorskuilenweg 5, Hoensbroek.
Sentjens J.W.H., Oliesteestraat 13, Maasbracht.
Sleijpen J.P.M., Grotestraat 67, Berg en Terblijt.
Smeets H.J.M., Kast. Liebeekstraat 93, Maastricht.

Smulders A.J.W.M., Dijkstraat 71, Valkenswaard.
Spits S.L.M.A., Pontanusstraat 23, Venlo.
Spoelstra H., Rozenstraat 84, Heerlen.
Spoommakers L., Warande 73, Zeist.
Stam H.L.A., Kapellerlaan 207, Roermond.
Starmans P.W., Mesweg 7, Hulsberg.
Steeghs M., Gisbert Bromlaan 34, Utrecht.
Terlingen And., Hoefboomgaard 9, Maastricht.
Thijssen R., Fr. Halsstraat 19, Venlo.
Tönissen C.A.A.A., Luiperstraat 18, Moerveld.
Tooren B.F. van, Bemurde Weerd OZ 45 bis, Utrecht.
Tulder M. van, Gerritenweg 15, Venlo.
Twisk P., Dorpstraat 53, Maastricht.
Ven Mej. E.T.T. van de, Burg. Junckerstraat 6, Venlo.
Vergoossen P., Gildelaan 15, Echt.
Verheijen E.J.M., Havenweg 74, Born.
Verstappen V.M.C., Herungerweg 168, Venlo.
Verweij T., Nieuwlandstraat 54, Eindhoven.
Vos K. de, Dalstraat 11, Ubachsberg.
Vossen J., Groenstraat 27, Venlo.
Wessels H., Orion 12, Aalten.
Westertep K., Recollectenweg 20, Maastricht.
Wevers L., Jan Vermeerstraat 41, Venlo.
Woldendorp K.H., Bloemenweg 5, Maastricht.
Wijlick C.J. van, Zusterstraat 10, Venlo.
Wijnands H.E.J., Berg en Dalseweg 261, Nijmegen.

Vermeldenswaard is bovendien dat er enkele jubilarissen zijn:

60 jaar:

Dr. J. Hofker, Scheveningselaan 157, 's Gravenhage.
Dr. P. Wagenaar Hummelinck, Sweelincklaan 84, Bilthoven.

50 jaar:

Broeders der Onb. O., Tongerseweg 135, Maastricht.
Fam. J. Visser, Annadal 11 M, Maastricht.

40 jaar:

Dr. ir. R.H. Cobben, Utrechtsestraat 7, Rhenen.
H. Loose, Herengracht 102 A, Leiden.
M.M.J. Meijer, 85 Avenue de l'écume, Bruxelles.